

ПУШ

Октябрь

2018 год

Посвящается дню рождения Коста

Хетагкаты Къоста

(1859-1906)

**Весь мир – мой храм, любовь
– моя святыня, Вселенная –
Отечество мое!**

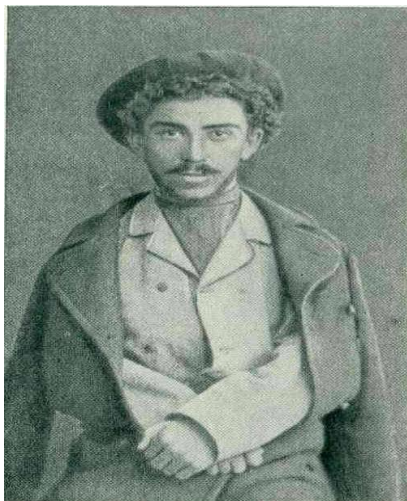
Арвылаз 15 октябры аһаһаан Ирыстон
баһаг каһы Хетагкаты Къостайы
райгуырән бон. Ацы аз Хетаджы фырты
райгуырдыл аһхаест каһы 159-азы.

*Ирон литературайы бындурасварасг, номдзыд
поэт, нывгаһнаг, аһсәһаһонархаһаг.*

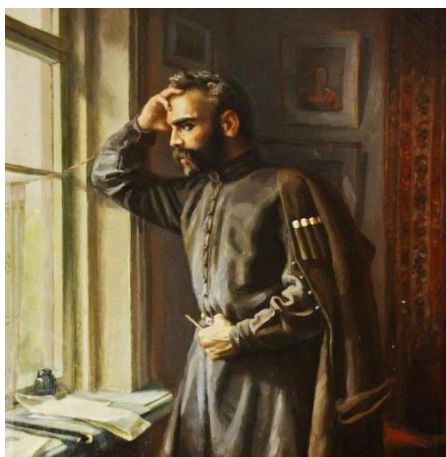
*Хетагкаты Леуаны фырКъоста райгуырдыс
Нары хъауы 15 октябры 1859 азы. Поэт
стыр аргъ кодта йа фыдаһ. «Ма фыды ас
канд уарзга һа кодтон, фәла маһ зады
хуызәһ касты». Фыды аһдаһвад зындис
фидәһы поэты хәрзуагдзинадыл, фәла йа
культурон-идеологон цаһтаһгас фыдаһы ист
һа уыд.*

Къоста йæ мады бынтондæр нæ хъуыды кодта, дыууæ майы дæр ыл нæма цыд, афтæ амард йæ мад. Поэтæн йæ хъуыдыйы цæрæнбонтæм баззæдысты йæ сидзæр сабибонтæ. Йæ сфæлдыстады кæрæй-кæронмæ ирдæй зынынц мады фæлгонц æмæ мады рæвдыдæй цух сабидуг. Къоста йæ удгоймагон рæзтмæ фыццаг къахдзæфтæ акодта хæхбæсты, Нары хъæуы. Ам гуырдис йæ индивидуалондзинад, рæзтис йæ эстетикон цæстæнгас аивадмæ. Мадæлон æвзагмæ арф уарзондзинад Къоста банкъардта Ирыстонæй дард уæвгæйæ, Ирыстоны зæххыл нæ, фæлæ.

1871 азы 1 ноябры Къостайы радтой Стъараполы нæлгоймæгты гимназы цæттæгæнæн къласмæ. Дæс азы фæахуыр кодта ацы гимназы, уый фæстæ 1881 азы фæззæджы бацыд ахуырмæ Бетъырбухы аивæдты академимæ. Хъубаны облæсты хицауад хохаг адæмтæй алыхуызон иварты фæдыл цы æхцатæ æмбырд кодтой, уыдонæй йын фыстой стипенди. 1884 азы хицауад стипенди нал бафыстой, уымæ гæсгæ аивæдты академи фæуын Къостайæн йæ бон нал бацис. Дыууæ азы ма Къоста цыдис академима уæгъдибар хъусæгæй, фæлæ йæ 1885 азы сæрды бахъуыдис йæ фыды хæдзармæ рыздæхын, ахуыр æххæстæй нæ фæцис, афтæмæй.

Æрыгон поэты сфæлдыстадон уд агуырдта йæхицæн рæзты фадæттæ æмæ уæд рацыд цæрынмæ Дзæуджыхъæумæ. Бирæ азты райгуыраен бæстæйæ дард кæй фæцард, уымæ гæсгæ йæ йæ уд æлвæста фыдыбæстæмæ, мадæлон æвзаг æмæ культурæмæ. Дзæуджыхъæуы фæцард æхсæз азмæ æввахс, фæлæ йæ алывæрсыг сфæлдыстадон гæнæнтæ равдисын йæ къухы нæ бафтыд. Фыста æмдзæвгæтæ, поэмæтæ фылдæр уырыссаг æвзагыл. Куыста куыд нывгæнæг, афтæ дæр. Уырыссаг нывгæнæг А.Г.Бабичимæ иумæ архайдта равдыстыты. Ныв кодта декорациæ театрæн, арæзта литературон - музыкалон изæртæ.

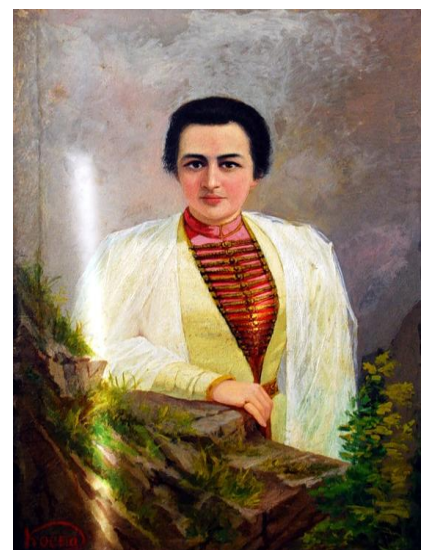
«Горянка, идущая за водой»

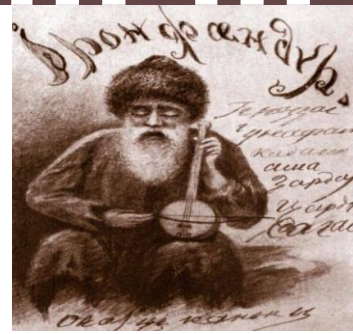
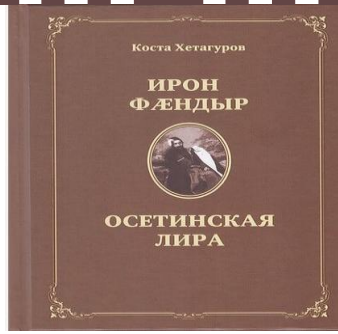
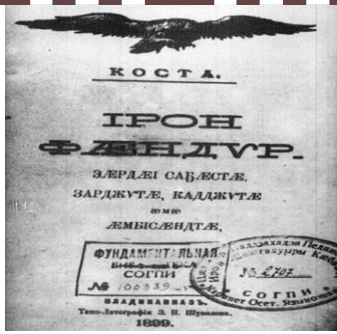

«Дети-каменщики»

Искуы иухатт-иу йæ уырыссаг уацмыстæ мыхуыр кодта Стъараполы газет «Северный кавказ»-ы. Газетты фæрстыл-иу Къостайы ныхас ирдæй зынд, фæлæ Лермонтовы номарынаен цы æмдзæвгæ ныффыста, уый цензурæ мыхуырмæ нæ рауагъта. Æрмæстдæр æй дæс азы фæстæ ныммыхуыр кодта, уый дæр анонимонæй. Цензурæйы реакци æмбæрстгонд уыд: ирон поэтæн Лермонтов уыдис «бæлиццаг сæрибары фидиуæг», «уæздан хъомысджын тых» («предвестника желанной свободы», «благородную мощную силу»), уый адæмы растын кодтаид «стыр, рæстаг хъуыддагыл тохмæ» («на бой за великое, честное дело»). Уымæ гæсгæ йæ нæ уагътой йе 'мдзæвгæ кæсын Лермонтовы цыртдзæвæн куы гом кодта Пятигорскы, уæд дæр. Терчы бæсты хицауы фæндонæй Къоста хаст æрцыд фондз азы æмгъуыдмæ, ирон чызджыты скъолайы сæрыл кæй дзырдта, уый тыххæй. Нал ын уыд йæ райгуыраен Ирыстоны, йæ иубæстон адæмимæ цæрыны бар. Къоста 1891 азы июны мæйы араст Дзæуджыхъæуæй Лабæмæ, йæ зæронд фыдмæ. Уæд райдыдта, æвæццæгæн, йæ царды иууыл тыхстдæр рæстæг. Æхсæнадон хъуыддагæй бынтондæр фæиппæрд, хауæггаг сси йæ цард. Йæ зонындзинæдтæ æмæ йæ курдиат кæм равдыстаид, ахæм куыст кæныны фадат ын нæ уыд.

1892 азы январы мæйы Къостайыл сæмбæлд ноджы фыддæр цафтæ хъысмæтæй. Цæлыккаты Анна йын йæ минæвæрттæ раздæхта разыйы дзуапп нæ ратгæйæ. Уыцы рæстæджы ма йыл сæмбæлд ноджы æвирхъаудæр хабар, йæ фыды мæлæт. «Мæ фыды мæлæт мын бынтон амардта мæ зæрдæ...æз мæхи банкъардтон бынтон иунæг ацы стыр дунейы...»-фыста Къоста Цæлыккаты Аннаæ. 1893-æм азы февралы мæйы æрцыд Стъараполмæ æмæ кусын райдыдта газет «Северный Кавказ»-ы. Фæкуыста дзы 1897-æм азмæ. Уыцы рæстæг æппæты фылдæр кодта йе сфæлдыстадон куыст æмæ æхсæнадон архайд. Уый фыста уæд уырыссаг æвзагыл дæр æмæ ирон æвзагыл дæр, фæлæ йæ ирон уацмыстæн нæ уыд мыхуыры уадзыны фадат.

Поэт бирæ куыста йæ ирон æмдзæвгæтыл æмæ фæстæдæр рацыдысты хицæн æмбырдгондæй, схуыдта йæ «Ирон фæндыр». 1897 азы Къоста фæрынчын, стджыты хæцæ низ ыл фæзынд, æмæ йын июлы мæйы Стъараполы операци скодтой. Операци хорз ацыд, фæлæ карз низыл нæ фæуæлахиз сты. Октябры мæйы ацыд Бетъырбухмæ æмæ уым ногæй дохтырты къухмæ бахауд. 25 ноябры йын скодтой тынг уæззау операци æмæ æхсæз мæйы дæргъы йæ хуыссæнæй нæ сыстад. Июны мæйы фæстæмæ æрыздæхт Ирыстонмæ æмæ дарддæр архайдта низы ныхмæ тох кæныныл. Къостайы цард æмæ сфæлдыстады дæсны Абайты Вaso афтæ дзырдта: «Къостайæн уыд йæхи Бенкендорф - инæлар Каханов». Уыцы провинциалон Бенкендорфы бадзырдæй Къоста фыццаг хатт хаст æрцыд Терчы зылдæй. 1903 азы зымæг Къоста арвыста рынчынæй, иунæгæй, æнæарт фатеры, æвæгæсæгæй. Мæгуыр æмæ тыхст уавæры уыд уæд Къоста. Афтæ мæгуыр уыд, царды фæрæзтæй цух, æмæ-иу хатгай йæ 'мбæлттæй куырда къæбæры æхца. Сæрды йæм æрцыд йæ хо æмæ йæ аласта йæхимæ. Æртæ азы ма фæцардис уым поэт, фæлæ сфæлдыстадон æмæ æхсæнадон куыстмæ бавналын йæ бон нал бацц. 19 мартыйы (1 апрелы) 1906 г. йæ куыстæй æрлæууыд поэты зæрдæ.

Кæй зæгъын æй хъæуы, ирон адæммæ Къостайы размæ дæр уыд хъæздыг адæмон поэзи. Уый размæ ирон æвзагыл фыст æрцыдысты Мамсыраты Темырболаты æмдзæвгæтæ, фæлæ Къоста уыдонимæ нæ базонгæ. Уымæ гæсгæ Къостайæн йæхи бахъуыд националон профессионалон поэзийæн бындур æвæрын. Уырыссаг литературæ йын уыд фæзминаг, ирон адæмон поэзи дæр уыд æнусон традицитæй æххæст, уымæ гæсгæ уый йæ аивады лæмбынæг йæ хъус дардта дыууæ традицимæ дæр. Къоста ирон адæмон поэзи систа дунейы хуыздæр литературæты æмвæзадмæ.

У нас в школе

Не скъолайы 8 октябрыей 15 октябрыма цыдысты алыхуызон конкурстае. Архайдтой дзы суанг 1-11 кълаесты ахуырдаутае. Зилгаейы скъолайы фаг цастаенгас здахт цауы ирон аеваг аема литератураема канд ахуырганджыты 'рдыгаей нае, фалае ма администрацийы 'рдыгаей даяр. Уый хорз ахъаз у сываеллаетты заярдаеты сае мадаелон аевагмае уарзондзинад гуырын каенын. Уымаен хорз аевдисаен уыди, Къостайы къуырийы номыл цы алыхуызон куысты хуызтае араэст аерцыди, уый. Уыдон ма хорз ахъаз сты скъоладзаутаен Къостайы сфалдыстадаей арфдаярзонындзинаедттае райсын.

Аецагаейдаяр, Къостайы ном у аенаемалгае!

